

19 Een hand die aanraakt

Ze was, had Cathelijnn me verteld, al in de negentig. Toen ik in de deuropening stond, zag ik aan de contouren van haar lichaam, dat ze een kleine vrouw was. Ze lag in een foetushouding met haar rug afgewend van de deur, haar gezicht verborgen. Afgesloten voor en van iedereen. Twee dagen eerder was ze geopereerd. Haar linkervoet en een deel van haar onderbeen waren verwijderd als gevolg van de voortschrijdende diabetes. Elk uur sterft in Nederland een mens aan deze slopende ziekte, maar deze vrouw leefde nog.

Een maand voor deze confrontatie met een ernstig lijdende vrouw op zeer hoge leeftijd, had ik Cathelijnn uitgenodigd voor een gesprek op mijn werkkamer. Ik had de maandelijkse column in het ziekenhuisblad geschreven, dit keer over mijn waardering en zelfs bewondering voor verpleegkundigen. Hoe zij zo vaak enkele kwaliteiten in zich verenigen tot een unieke mix: vakmanschap, nabijheid en distantie, mededogen en praktische doenerigheid. Maar ik had ook geschreven dat ik het zo jammer vond dat de verpleegkundigen als groep, als discipline, zo vaak afwezig leken en in de schaduw van de medisch specialisten leefden.

Dat liet Cathelijnn zich niet zeggen! Ze stuurde me een mail waarin ze me bedankte voor mijn waarderende woorden over verpleegkundigen. Maar ze vroeg me ook dringend of ik wel voldoende wist van de dagelijks terugkerende dilemma's van verpleegkundigen op de chirurgische afdeling, zeker in de wisselwerking met artsen. Of ik wel in de gaten had hoe de verpleegkundigen zich dan weerden, maar nauwelijks gehoord werden.

Nadat ze bekomen was van haar verbazing over mijn uitnodiging voor een ontmoeting op mijn kamer, ontstond een heel aangenaam gesprek. Het maakte zoveel indruk op

mij, dat ik met haar afspraak de afdeling te bezoeken om daar met haar en haar collega's het gesprek voort te zetten. Cathelijn ging de vragen over de grenzen van de zorg én dus ook de grenzen van het leven niet uit de weg. Was het wel zinvol deze mevrouw nog te opereren met het volgens haar welhaast zekere risico dat ze na veel lijden alsnog binnen korte tijd zou overlijden? Zou de zorg niet veel meer gericht moeten zijn op een vredig sterven dan op behandeling aan de gevolgen van een voor deze mevrouw uitzichtloze ziekte? Dat waren de vragen waarmee de jonge verpleegkundigen op deze chirurgische afdeling worstelden. Het waren vooral vragen waarvoor ze bij de chirurgen niet of nauwelijks gehoor vonden, zo ervoeren ze.

Ik heb de verpleegkundigen op die afdeling nog meermaalen mogen ontmoeten. Het tweede thema dat daarbij grote indruk op me maakte, heb ik nadien samengevat met de woorden 'de prijs van troost'. Toen ik in 2008 met pensioen ging, zei ik het in mijn afscheidstoespraak zo: "...ik aanvaard geen markt, waar de patiënt is verworpen tot een zorgconsument. Want daarin is geen plaats voor de menselijke ontmoeting, voor een troostvolle hand. Want hoe is er in die markt plaats voor de verpleegkundige die een verdrietige patiënt wil troosten maar daarvoor geen tijd meer heeft? Jazeker, 20 Euro kosten die tien minuten misschien wel. Jammer hoor, maar troost en menselijke ontmoeting zitten niet in onze DBC-prijs! Als we het ziekenhuis uitsluitend zien als een zorgwinkel, is dat onverenigbaar met hoe burgers ons ziekenhuis beleven. Zoals een bezoeker mij schreef: "Altijd als ik hier ben en rondloop, in het huis van de diakonessen, Hotel de Dieu, realiseer ik mij dat dit een plaats van heling is, van hoop, van verdriet ook, bovenal van vertrouwen". Zó wil ook ik dit huis in mijn herinnering laten voortleven."

Een troostvolle hand! Een hand die niet alleen de haren wast, de wonden verzorgt, misschien daardoor wel pijn

veroorzaakt. Maar ook: de aanraking als wellicht de meest essentiële mogelijkheid om nabij de ander te zijn. Met mijn ogen mag ik de ander zien, met mijn uitgestrekte hand mag ik de ander (aan)raken en voelen.

Is er in het verpleegkundig handelen nog tijd voor een troostvolle hand? Cathelijn en haar collega's wisten het me wel te vertellen: "Als wij de verpleegkundige zorg beter organiseren, als we doelmatiger werken, is er meer tijd voor de echte zorg!" De in onze samenleving vaak gecreëerde tegenstelling tussen kwaliteit en doelmatigheid is heel vaak niet terecht. Sterker: meestal zijn ze dienstbaar aan elkaar. Maar daarover een volgende keer.

De hand die de ander aanraakt. De grote schilder Michelangelo begreep als geen ander de betekenis daarvan. Toen hij liggend op zijn rug de fresco's in de Sixtijnse Kapel schilderde, was daaronder ook *De schepping van Adam*. In dit meters grote fresco is Adam al wel een krachtige jonge man, maar hij heeft nog een slappe vinger. Adam ontvangt levensadem als de energieke, dynamische, vliegende God hem aanraakt, waardoor Adam tot leven komt en zich opricht. Dat is de kracht van de aanraking, Michelangelo wist het.

Mocht het fresco van Michelangelo je niet (aan)raken, dan is er ook de bijzondere song van Roosbeef* die ze schreef voor en zong tijdens de dodenherdenking op 4 mei 2013. Het gaat over een meisje in de oorlog, die misschien niet bang is om dood te gaan, wel om niet aangeraakt te worden:

Raak mij aan

Raak mij met alles aan

* De tekst vind je [hier](#); als je ROOSBEEF wilt horen en zien zingen, klik je [hier](#)

